

AZ ÁTMENET avagy Veszprém megye a rendszerváltás időszakában

Oláh M. (szerk.) (1995) OOK Press Kft. Veszprém, 640 o.

Már külső megjelenésében is érdeklődést keltő könyvvel találkozik az olvasó, ha kézbe veszi *Az átmenet avagy Veszprém megye a rendszerváltás időszakában* c. könyvet. Kiadója a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlése, lektorálta *Agg Zoltán, Nemes Nagy József és Radics István*.

A kötet címében is felvállalt témája az átmenet és a rendszerváltás. Mit értünk e két fogalom tartalmán? Az „*átmenet*” az államszocializmus politikai és a tervgazdálkodás újraelosztó rendszeréből a politikai szabadság és a piacgazdaság rendjébe való átalakulás hosszú, több évtizedes periódusa. Ez a folyamat a szocialista nagyipar lerombolását, a veszteséget termelő munkahelyek megszüntetését, a mezőgazdasági ártámogatások lebontását jelenti, ami a megyében százezreket sújtó megpróbáltatásokkal jár.

A tudomány nem tekinti a „rendszerváltás” kifejezést valamiféle univerzális fogalomnak a változások komplex leírására. Magam is szívesebben használom a valós társadalmi-gazdasági-politikai és kulturális folyamatok kifejezésére az „*átmenet*” terminust. Arra van szükség, hogy nagyobb távlatokban közelítsük meg a múlt, a jelen és a jövő tendenciáit, ennek a célnak az „*átmenet*” és az „*átalakulás*” elnevezés jobban megfelel.

A mű megszületésének körülményeiről *Oláh Miklós* szerkesztő az előszóban arról szól, hogy azt az egyre növekvő, kielégítetlen felhasználói igények által megtestesített kihívás indította el. A potenciális felhasználók munkájához nem állt rendelkezésre

elégendő összetételű és mélységű információ a megye társadalmi, gazdasági és infrastrukturális helyzetéről. Ennek az az oka, hogy a társadalmi átalakulás folyamatában a korábbi gazdasági, társadalomtudományi szellemi műhelyek megszűntek vagy átalakultak, a statisztikai apparátusok ellehetetlenültek, az addig kötelező adatszolgáltatási rendszer felbomlott, szétaprózódott. A változások menetében számos új társadalmi-gazdasági szereplő jelent meg, akiktől adatszolgáltatást nem kaphatott a közigazgatási és informatikai iroda. *Oláh Miklós* elmondja, hogy célirányos kutatásokat határoztak el, hogy e fontos korszak mozgásait, változásait dokumentáló adatokat feltárják. A kötet információinak egyik fele cégektől és intézményektől származik, a többi egyéni kutatók eredeti kutatásai eredményezték.

A hatalmas munkát, melyet a szükség és hiány hozott létre, nagy siker koronázta. Elkészült Veszprém megye történelmi trendekben és maiságában is szinte teljes képe, egy tanulmányok folyamában az olvasó és felhasználó számára kitűnően hasznosítható tény- és tudástár, elemzés. A munka értékét csak növeli, hogy a kutatók – valamennyien szakmájuk ismert művelői – azt a nehézséget törekedtek feloldani, hogy a rendelkezésre álló adatok többnyire 1992-vel zárultak.

Imponáló a kötet számszerűsítve is: 31 szerző (néprajzos, történész, közgazdász, statisztikus, demográfus, politológus, szociológus, geográfus, mérnök, jogász), 23, tanulmány, 640 nagyformátumú oldal, több száz táblázat, ábra, hisztogram, tér-

kép. A tanulmányok feltárják Veszprém megye gazdasági, demográfiai, tárgyi és szociális infrastrukturális, idegenforgalmi, foglalkoztatási, környezet- és természetvédelmi helyzetét, bemutatják a közigazgatási és politikai intézményrendszer változásait.

Szerencsés választás volt, hogy egy országos (némely vonatkozásban a közép-kelet-európai régióra is kitékintő) szintetizáló bevezető tanulmány elkészítésére *Nemes Nagy József* professzort, az ELTE Természettudományi Kara regionális földrajzi tanszékének vezetőjét kérte fel a szerkesztő. A kötet műfaját is ő határozta meg, *veszprémisztika*, a hungarológia vagy amerikanisztika analógiájára: „Az egymástól a vizsgált társadalmi problémákat tekintve nagyon eltérő tanulmányokat egyértelmű közös alapra helyezi a vizsgálat mindenütt azonos térségi kerete – Veszprém megye”. A rendszerváltás fő tartalmát a megyében a már bekövetkezett példátlan gazdasági recesszióban látja, objektív megrázkódtatásaival együtt, s óvatosan megelőlegez egyelőre csak elméletileg egy fordulatot a gazdasági növekedésben (fejlődésben). E folyamat során legalább középtávon egy helyreállítási periódus sem kerülhető el. A tudós geográfus felhívja a figyelmet arra, hogy a *megye* csak durva elemzésre alkalmas, mert az átlagolás eltakarhatja a lényegi folyamatok kistérségi, városkörzeti eltéréseit. A megye gazdasági pozícióit összességében jelenleg kedvezőtlenül érintik a változások, ezért Veszprém megye „...az átlagosnál kedvezőbb helyzetű, de az élmezőnyt alkotó fővárostól és a nyugati térségektől elmaradó helyzetűnek minősíthető”. Ezt magam is csak megerősíteni tudom.

Tévesnek tartom ugyanakkor, hogy a regionális fejlettség mérésére a GDP fejlődésének használata alapján *Nemes Nagy*

József arra a következtetésre jut, hogy a megyék sorrendjében első Tolna megye, Veszprém megye pedig a tizedik. Ez csak a felhasznált adatok pontatlansága vagy számítási hiba lehet.

A „nem divatos megye” jelző használata nem szerencsés, mert Veszprém megye turisztikai vonzerejénél (Balaton, Bakony), természeti szépségénél, gazdag kulturális emlékeinél és adottságainál fogva nemzetközi összehasonlításban is jó adottságokkal rendelkezik, egy keresett, vonzó megye. Nem szerencsés a gazdasági dinamizmust a divatos jelzővel felcserélni.

A kötet arról tanúskodik, hogy Veszprém megye annyi sajátos tartalmat hordoz, hogy még ilyen terjedelem mellett is csak töredékes kísérlet, vázlat tud lenni, arra képes „csak”, hogy tendenciákat mutasson be, a korábbiakhoz képest másfajta értékrendszer felé közelítsen. Aki ezt a feladatot meg tudta oldani, igazi küldetést teljesített. Jó példa erre *Patka László* művelődéstörténeti feldolgozása.

A kötet által átfogott időszak az 1989–1994 közötti hat év. Mégis helyes volt, hogy a rendszerváltás időszakát megelőző, egyes témákban több évszázadra is visszanyúló előzményeket, a kiindulópontokat is feltárták. Közigazgatás-történeti előzmények, néprajzi, művelődés- és művészet-történeti írások adnak lehetőséget a tendenciák megismerésére, az új összefüggések, jellegzetességek bemutatására.

A nagy terjedelem ellenére is marad a recenzensnek hiányérzete. Ma, amikor az újrapolgárosodás zajlik a nagy átmenet során, jó lenne tudni, hogyan zajlott Veszprém megyében és milyen jellemzői voltak 1867 és 1948 között a polgárosodás folyamatának.

A könyv legnagyobb érdeme adatgazdagsága, tény- és tárgyszerűsége, mely alkalmas tendenciák bemutatására, követ-

keztetések levonására. A megyéről szól, mégis minden község szerepel benne.

A szerkesztő után a legnagyobb feladat hárult *Berta Györgyné* közgazdász-statisztikusra, aki az egész kötet egyötödét kitevő „Veszprém megye gazdasági szerkezete” és „A megye szociális infrastruktúrája” című elemzéseket írta meg imponáló színvonalon.

Mértéktartó, hogy a politikai rendszerváltás kérdésköre mindössze két tanulmányban szerepel. *Zongor Gábor*, a megyei önkormányzat elnöke a megye közgazdátásának változásait mutatta be igen sok konkrétumot tartalmazó írásában és arra a következtetésre jutott, hogy a stabilitás és a változás elege érvényesült e területen, de még nem fejeződött be a települési igazgatás és a középszintű igazgatás struktúrájának hosszú távú kiépítése. A másik téma a többpártrendszerű Veszprém megyei pártélet és pártrendszer kiépülése és működése volt *Bánlaci Ildikó* és *Navracsics Tibor* tanulmányában. A szerzők elegendő megbízható írott forrás hiányában információszerzés és pontosítás céljából beszélgetéseket folytattak a megyében tevékenykedő pártok vezetőivel. A pártosodást a megkésettiséggel jellemzik. A parlamenti és az önkormányzati ciklus feleződévéől (1992) érzékelik a lakosság pesszimizmusának, az ajkai és várpalotai válságövezetekben pedig radikalizmusának növekedését az átalakulással együtt járó növekvő anyagi-foglalkoztatási nehézségek miatt, ami az 1994-es választások ismert eredményéhez vezetett.

A mezőgazdaság átalakulásával és annak társadalmi következményeivel há-

rom tanulmány is foglalkozik. Külön érdekessége a kötetnek, hogy az egyiket a japán *Ieda Oszamu*, a Hokkaido Egyetem Szláv Kutatóközpontjának (Sapporo) professzora írta, aki kitűnő ismerője a magyar mezőgazdaságnak, a magyar szövetkezeti mozgalomnak. Kutatásait 1972 óta végzi e témában. Megkülönböztetett figyelemmel kíséri a rendszerváltást. Veszprém megyében húsz tsz-t elemzett, s kitűnő nyelvtudása révén a magyar nyelvű szakirodalomnak is avatott ismerője.

Csak sajnálhatjuk, hogy a kapitalizmusba való átmenettel járó *társadalmi konfliktusokkal, emberi problémákkal* a szerzők nem vagy csak alig foglalkoznak. Pozitív példa azért van, pl. *Holló Miklósnak* a közoktatásról szóló dolgozata. A legszínesebb, ugyanakkor a társadalmi problémákat történelmi folyamatosságában leginkább megragadó írás *Albert Józsefnek* a Veszprémi (Vegyipari) Egyetemről szóló dolgozata, aki arra a konklúzióra jut, hogy „...Veszprémnek a rendszerváltoztatásokkal szerencséje van, legalábbis az egyetemfejlesztést illetően...”.

A kötet visszhangja máris nagyon pozitív és méltóan lehet az. Elismerés illeti a szerkesztőt, a kiadót, a szerzőket és a lektorokat. Már most érdemes volna gondolkodni azon, hogy 2000-re az átalakulás, a sok újabb változás és a remélt fellendülés folyamatát egy újabb kötetben rögzítenék.

Beszteri Béla